

LUCRĂRI DE ARTĂ ROMÂNEASCĂ ÎN COLECȚIILE STRĂINE: O BRODERIE MOLDOVENEASCĂ DIN SEC. AL XVI-LEA ÎN MUZEUL „VICTORIA ȘI ALBERT” DIN LONDRA

Dr. Corina NICOLESCU

Cu prilejul organizării expoziției de artă veche românească de la Edinburgh, în august-septembrie 1965, am avut ocazia de a face cercetări în colecțiile unor importante muzee din Marea Britanie. În Muzeul regal al Scoției din orașul Edinburgh, cel mai mare și cel mai reprezentativ din această parte a Marii Britanii, am descoperit, în bogatul depozit al secției de textile, o colecție de cămăși românești din nordul Moldovei, din veacul trecut, pe care mă mulțumesc doar s-o semnalez colegilor care se preocupă de arta populară.

În uriașul muzeu de artă decorativă „Victoria și Albert” din Londra¹ mi-am consacrat două săptămâni cercetării catifelelor și mătăsurilor provenind din Italia și Orientul Apropiat, pentru a le putea compara cu cele similare păstrate în număr mare în colecțiile românești². Cu acest prilej, făcând o cercetare sistematică a întregului depozit de textile din Orientul Apropiat și Europa Răsăriteană, am descoperit două broderii românești din secolul al XVI-lea, una din Moldova și cealaltă din Țara Românească.

În prezentarea de față ne vom limita numai la cea realizată în Moldova, care se leagă de alte două epitrahile, din aceeași vreme, păstrate la Muntele Athos. Este vorba de un epitrahil de pe la mijlocul secolului al XVI-lea, care prezintă o particularitate mai puțin obișnuită acestui grup de broderii, fiind împodobit cu serafimi. Motivele vegetale brodate la capete sînt de asemenea mai rare; ele apar pe un grup de broderii similare din aceeași vreme.

Materialele, tehnica și coloritul, descrise pe larg în fișa alăturată, situează epitrahilul printre broderiile moldovenești de la mijlocul secolului al XVI-lea, iar inscripția cusută în partea de jos a lucrării confirmă această datare, amintind numele donatorului: *Hatmanul Dimitrie*.

Cercetarea mai atentă a acestui epitrahil, în comparație cu un grup similar din colecția mănăstirii Dragomirna și de la Muntele Athos, ne îndreptățește să-l atribuim unui atelier comun, care a produs toate aceste broderii în vremea lui Alexandru Lăpușneanu, unele dintre ele fiind dăruite mănăstirii Voroneț.

Mătasea albastră de culoarea levănțicii, care formează fondul epitrahilului din colecția engleză, este identică cu aceea a orarului și epitrahilului păstrate în colecția mănăstirii Dragomirna. Concepția decorativă în care se succed serafimii, despărțiți între ei printr-un drug simplu brodat cu fir, este aceeași. De asemenea, se pot remarca similitudini care merg pînă la identitate între procedeele tehnice și gama cromatică generală a celor trei broderii. Același motiv compus din trei palmete rotunjite care se desfac dintr-o tulpină scurtă cu trei ramuri apare pe epitrahilul de la Dragomirna, întocmai ca și pe cele două epitrahile păstrate în mănăstirea athonită Dionysiu. G. Millet, marele învățat francez, care le-a publicat pentru prima dată, consideră că acest motiv are o îndepărtată origine în arta helenistică a Siriei³.

¹ Muzeul „Victoria și Albert” cuprinde cele mai bogate colecții de textile, ceramică, orfevrărie, sculptură în fildeș, stătită, Iemn etc. din vestul Europei. Aici a expus Al. Odobescu *Tezaurul de la Pietroasa*, din noiembrie 1867 pînă în aprilie 1868, aducîndul din expoziția organizată la Paris, vezi Al. Odobescu, *Opere*, vol II, (ediția critică sub îngrijirea lui Al. Dima), București, 1967, p. 352—357.

² O parte din aceste catifele și mătăsuri au fost prezentate pentru prima dată în expoziția „Costumul de curte în țările române (sec. XIV—XVIII)”, deschisă la Belgrad, de la 10 septembrie la 15 octombrie 1969, vezi *Catalogul expoziției „Dvorski Kostim Rumunije”*, Muzej Primenjene Umetnosti, Beograd, Septembar Oktobar, 1969, Cat. nr. 1—21, pl. 1—16; vezi și *Catalogul expoziției „Costumul de Curte în țările române (sec. XIV—XVIII)”*, București, 1970, Cat. 1—25; pp. 23—80, fig. 1—41. În primul volum din *Istoria costumului de Curte în țările române (sec. XIV—XVIII)* (sub tipar) am cuprins în cea mai mare parte țesăturile de artă provenind din Italia și Imperiul otoman, existente în tezaurile mănăstirilor și bisericilor din țară.

³ G. Millet, *Broderies religieuses de style byzantin*, Paris, 1947, vol. II, p. 48—50, pl. XCV, 1 (epitrahil Dionysiu, nr. 7), pl. XCV nr. 4, (epitrahilul Dionysiu, nr. 8).

Întocmai ca și epitrahilul din Muzeul „Victoria și Albert”, unul dintre cele două de la Athos poartă inscripția de danie, care ne indică numele aceluiași pan Dimitrie, boier din Moldova, avînd funcția de hatman în anii 1558—1561. Broderia de la aceeași mănăstire athonită (Dionysiu, nr. 7) menționează un alt donator, jupan Gavriil. Epitrahilul existent la Dragomirna poartă numele lui „Grigore cel de al ... logofăt”. Menționăm că tot aceluiași atelier îi aparține și un orar, existent la Dragomirna din a cărui inscripție deteriorată se poate citi numele mitropolitului „Grigorie și mănăstirea de danie Voroneț”. De altfel în sprijinul supoziției că aceste broderii au aparținut la origine ctitoriei lui Ștefan cel Mare de la Voroneț, restaurată de mitropolitul Grigorie Roșca, se mai poate aduce ca argument asemănarea lor cu cele trei procovețe dăruite de Alexandru Lăpușneanu aceluiași lăcaș domnesc, păstrate azi tot în colecția mănăstirii Dragomirna.

Considerăm necesar să subliniem în încheierea prezentării de față o constatare de ordin mai general privind broderia moldovenească de pe la mijlocul secolului a XVI-lea. Toate aceste broderii mai sus amintite, unitare sub raportul concepției artistice și al gamei cromatice, par să provină din același atelier, altul decît cel în care s-au realizat vălurile de timplă dăruite de Alexandru Lăpușneanu marelui sale ctitorii de la Slatina. Pe cînd prima grupă se caracterizează printr-o armonizare de aur și albastru-verzui, cele două mari văluri de timplă de la Slatina sînt o explozie de culoare, împrumutînd ceva din căldura și strălucirea smalțurilor orientale. De asemenea, procedeele tehnice și desenul vădesc în cazul primului grup de broderii un artist mai puțin înzestrat decît cel al broderiilor de la Slatina. Faptul acesta nu le scade însă de fel interesul, fiind vorba în fond de a întregi un nou aspect al broderiei din Moldova, dintr-o etapă mai puțin cunoscută, în raport cu aceea atît de mult cercetată a vremii lui Ștefan cel Mare.

EPITRAHIL

Marea Britanie

Muzeul „Victoria și Albert”. Secția de textile din Europa de răsărit și Orientul Apropiat (în depozit).

Inv. nr. 519/1905 (data intrării în muzeu).

Moldova. Cea. 1560.

Broderie cu fir de argint aurit pe mătase dublată cu pinză de cîneapă.

Lungimea 128 cm; lățimea 13,2 cm (totală 26,5 cm).

Epitrahilul este format din două fișii cusute, răscoite la gît.

Căptușeala din pinză de cîneapă roșie apare și pe față, tivind marginile broderiei.

Epitrahilul este împărțit în opt registre prin simple linii cusute cu fir. În fiecare registru se înscrie cîte un serafim cu aripile desfăcute, conturate cu mătase vișinie și albastră, răsucită pe fir metallic. Capul este cusut direct pe fond cu mătase de culoarea fildeşului, în punctul de spic; conturul feții, nasul și ochii sînt marcați cu cafeniu închis. Gura este subliniată cu o linie roșie, iar părul tratat în inele brune.

Broderia cu fir metallic a fost realizată pe o umplutură din fire de bumbac, peste care s-a creat fondul în punct pășit. În partea de jos este cusută inscripția de danie, în limba slavonă.

Între ultimul registru cu serafimi și inscripție este un motiv decorativ format din trei palmete circulare, care se desfac dintr-un trunchi scurt, cu două frunze.

Broderia este uzată mai ales în dreptul celui de la III-lea și al IV-lea registru de sus în jos; răscoiala gîtului pare tăiată ulterior, mutilînd aripile serafimilor.

